

Onbekend maakt onbemind?

Hoe een ANT2-lezer naar een tekst kijkt

De kranten staan er vol van: 'Taalachterstand bij kleuters'. Bij binnenkomst in groep 1 kent een autochtone kleuter zo'n 3500 woorden, een allochtone kleuter zo'n 1000 woorden of minder. Anne Vermeer schreef in het Leidsch Dagblad van 21 februari dat de woordenschat van een kleuter in groep 1 een voorspeller is voor zijn Cito-toetsscore in groep 8. Simon Verhallen heeft een lijst van 2000 woorden samengesteld die iedere kleuter zou moeten kennen. Die woorden zijn op een placemat gezet als hulp voor de leerkracht bij het aanleren van die woorden.¹ Zo hoopt men dat een kleuter beter voorbereid is op het leren lezen later op de basisschool. Susanna Strube vroeg zich af hoe het dan zit met de volwassen ANT2-cursist.

SUSANNA STRUBE/RADBOD UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Als er zulke berichten in de krant staan, denk je direct aan de situatie in de ANT2-klas. Hoe staat het eigenlijk met de volwassen ANT2-cursist? Is hij wel voldoende voorbereid op de taak van het leren lezen? Een vergelijking maken met een kleuter is natuurlijk niet helemaal terecht. Een volwassene spreekt al een taal en heeft jaren levenservaring die een kleuter niet heeft, maar hij staat wel, net als een kleuter, aan het begin van zijn (schoolse) leerproces. En hij moet ook, net als een basisschoolkind, leren lezen en schrijven. Voor een basisschoolkind is een geringe woordenschat een belemmering voor het leren lezen. Zoals Anne Vermeer schrijft: 'Als je weinig woorden kent, leer je er minder woorden bij. Dat komt omdat je onbekende woorden leert door die te raden op basis van de woorden eromheen. Maar als je die woorden eromheen óók niet kent, kun je ook niet meer goed raden.'² Marianne Verhallen zei het treffend: 'Zonder woorden kun je niet lezen en zonder lezen kun je geen woorden leren.'³

ANT2-docenten ondervinden maar al te vaak hoe een cursist worstelt met het leren lezen en begrijpen van een tekst. Vooral het laatste is een groot probleem, het begrijpend lezen. Niet alleen heeft een ANT2-cursist nog geen snelheid in het ontsleutelen van de woorden, zijn woordenkennis is vaak ook ontoereikend. Onlangs hoorde ik een docent zeggen dat ze blij zou zijn als een cursist 20% van een tekst zou begrijpen. Wat wordt er dan bedoeld met begrijpen? En hoeveel is 20%? Ik wil hier graag laten zien wat er van een tekst overblijft als een aantal woorden wegvalt en wat er dan van

een tekst begrepen kan worden. Op zo'n manier probeer ik een beeld te schetsen van hoe een cursist naar een tekst kijkt. Maar eerst: hoeveel woorden uit een tekst moet je kennen om die tekst te kunnen lezen en begrijpen?

Een leestekst en woordenschat

Bart Bossers (1996) zegt met betrekking tot woordenschat dat om probleemloos en op eigen kracht een tekst te kunnen lezen slechts 1% van de woorden (1 op de 100) onbekend mag zijn. Een tekst waarvan 5% van de woorden onbekend is (dus 5 op de 100 woorden) kan bijvoorbeeld met hulp in de klas gelezen worden. Teksten waarvan meer dan 5% van de woorden onbekend is, zijn ongeschikt om als leesmateriaal te gebruiken. Om te laten ervaren hoe een beginnende lezer tegen een nieuwe tekst aankijkt, heb ik van een bestaande leestekst verschillende gatenteksten gemaakt. Daarvoor gebruikte ik *Verder Lezen* waarvan de verhalen, volgens de docentenhandleiding, binnen KSE-niveau 1 vallen, oftewel niveau A1 van het Raamwerk NT2. Ik heb het eerste verhaaltje, 'Een avondje met de trein', gekozen en daarvan de eerste 135 woorden genomen. In voorbeeld 1 laat ik zien hoe het eerste stuk van dit verhaaltje eruit zou zien, als een cursist alleen nog moeite zou hebben met de woorden die opgenomen zijn in de woordenlijst bij het verhaal. Daarin staan vijftien woorden, waarvan er zeven in dit fragment voorkomen. Die zeven woorden zijn dus weggelaten in de tekst van voorbeeld 1. Dat is 5% van in totaal 135 woorden. Volgens Bossers

is deze tekst dus geschikt om in de klas te gebruiken als lees-
materiaal, maar voor zelfstandig lezen te lastig.

Voorbeeld 1

Peter woont in Gouda.
Hij woont er _____ vier maanden.
Hij heeft in Gouda nog niet veel vrienden.
Vanavond gaat hij naar Rotterdam.
Hij gaat daar met twee vrienden in een restaurant eten.
Peter moet om half acht in Rotterdam zijn.
Hij gaat met de trein.
De trein vertrekt over twintig minuten.
Peter moet nog naar het station.
Peter is altijd een beetje laat.
Maar hij kan in een kwartier naar het station _____.
Op het station koopt hij _____ een kaartje.
'Een retour Rotterdam, alstublieft,' zegt hij bij het loket.
'Dat is zes euro meneer en u moet _____.
De trein vertrekt over drie minuten.'
Peter _____ naar de treinen.
Hij moet naar spoor 8.
Hij _____ de trap op en gaat _____ de trein in.
Na een paar minuten gaat de trein rijden.

Maar stelt u zich voor dat een cursist moeite heeft met de func-
tiewoorden in een tekst. Het aanleren van woorden met een
concrete betekenis is over het algemeen een stuk eenvoudiger
dan het aanleren van woorden die de verbanden tussen wo-
orden en zinnen aangeven. Functiewoorden zijn erg belangrijk
om de juiste betekenis van een zin naar voren te halen. Vaak
kent de cursist een aantal van deze woorden al en het lezen
ervan vormt geen obstakel, maar het begrijpen van de exacte
betekenis ervan wel. In voorbeeld 2 laat ik hetzelfde fragment
zien, maar nu zonder voorzetsels en functiewoorden. Er blijven
dan 59 woorden over. Dat is 44% van het totaal en volgens
Bossers dus ongeschikt om te gebruiken voor het leesonderwijs.

Voorbeeld 2

Peter woont _____ Gouda.
_____ woont _____ maanden.
_____ heeft _____ Gouda _____ vrienden.
_____ gaat _____ Rotterdam.
_____ gaat _____ vrienden _____ restau-
rant eten.
Peter moet _____ Rotterdam zijn.
_____ gaat _____ trein.

_____ trein vertrekt _____ minuten.
Peter moet _____ station.
Peter is _____.
_____ kan _____ station ren-
nen.
_____ station koopt _____ kaartje.
_____ retour Rotterdam, _____, zegt _____
loket.
_____ is _____ euro meneer _____ moet rennen.
_____ trein vertrekt _____ minuten.'
Peter rent _____ treinen.
_____ moet _____ spoor _____.
_____ rent _____ trap _____ gaat _____ trein
_____.
_____ minuten gaat _____ trein rijden.

Met enige fantasie kan de strekking wel uit het verhaal
gehaald worden. Maar om de tekst echt goed te begrijpen
heeft de cursist veel ondersteuning nodig van de docent. Om
weer terug te komen op de uitspraak van de docent hierboven
en haar cursist die maar 20% van een tekst begrijpt, laat ik in
voorbeeld 3 met behulp van het zelfde fragment zien hoe een
tekst er uitziet waarvan de cursist slechts 20% begrijpt.

Voorbeeld 3

_____ in _____.
_____ pas _____.
_____ in _____ veel _____.
_____ gaat _____ naar _____.
_____ gaat _____ met _____ in _____.
_____ in _____.
_____ gaat met _____.
_____.
_____ naar _____.
_____ is _____ laat.
_____ kan in _____ naar _____.
Op _____.
_____.
_____ is _____.
_____.
_____ naar _____.
_____ naar _____.
_____ op _____ gaat _____.
in.
_____ paar _____ gaat _____.
_____.

Het is wel duidelijk dat de inhoud nu helemaal niet meer te begrijpen is. De cursist kan wel enkele woorden ontsleutelen, maar van lezen is geen sprake. Dit kan natuurlijk niet de bedoeling zijn, maar het voorbeeld laat duidelijk zien hoe belangrijk woordenschatkennis is om überhaupt een tekst te kunnen begrijpen. We moeten ons dan ook afvragen of ANT2-cursisten op het gebied van woordenschat wel voldoende voorbereid worden op het leren lezen, als ze een alfabetiseringstraject ingaan.

Woordenschat en het lesmateriaal

Om dit te achterhalen heb ik naar twee veelgebruikte programma's gekeken: *Een Zekere Woordenschat* en *Spreek Actief*. *Een Zekere Woordenschat* is het eerste deel van een serie speciaal gericht op het ontwikkelen van de schriftelijke vaardigheden. Het wordt gevolgd door *De kop er op*, 7/43 (voor het technisch leren lezen) en *Tempo*. *Een Zekere Woordenschat* biedt 700 woorden aan. *Spreek Actief* is een programma dat speciaal ontwikkeld is om mondelinge vaardigheden aan te leren en heeft niet als doel de cursisten op het lezen en schrijven voor te bereiden, zoals *Een Zekere Woordenschat*. Wel wordt er in de docentenhandleiding vermeld dat een cursist enigszins 'aanspreekbaar' moet zijn voordat begonnen kan worden met lezen en schrijven. Wanneer dat is, wordt niet aangegeven, maar ik neem aan dat het Voorprogramma van *Spreek Actief* deze functie heeft. In het Voorprogramma worden 362 woorden aangeboden door middel van plaatjes. Daarnaast staan er in de docentenhandleiding zeker nog 130 uitdrukkingen die de docent aanbiedt. Dus in totaal worden er in *Spreek Actief* in de eerste fase ongeveer 500 woorden aangeboden. Een cursist leert meestal los van het lesmateriaal ook nog een aantal woorden zelfstandig. Desalniettemin is 700 of 500 woorden een stuk minder dan de 1000 waarmee een gemiddelde allochtone kleuter de school binnenkomt. Dit betekent dat een cursist naast het eigenlijke alfabetiseringsproces nog heel veel woorden moet leren voordat hij echt kan lezen en begrijpen wat hij leest.

Ten slotte

Ik heb hier alleen willen laten zien hoe belangrijk woordenschat is bij het lezen en begrijpen van een tekst. Het lezen van een tekst is meer dan alleen het lezen van woorden. Om een tekst goed te kunnen begrijpen moet men verbanden tussen die woorden en de zinnen kunnen leggen, enige achtergrondkennis van het onderwerp hebben en het aspect van tijd in een tekst kunnen volgen. Door gebrek aan onderwijs heeft een ANT2-cursist vaak onvoldoende algemene kennis (en studievaardigheid) om de inhoud van een tekst goed te kunnen begrijpen. Een analfabeet die een ANT2-traject ingaat, moet dus heel veel leren – alsof alleen leren spreken, luisteren, lezen en schrijven niet voldoende is! Nu de eindtermen aangescherpt zijn door de invoering van de WI en het inburgeringsexamen, is het des te belangrijker hierover na te denken. Misschien zou er ter ondersteuning een placemat voor de ANT2-cursist ontworpen moeten worden. Dat zou het lezen kunnen stimuleren en onbekendheid (met de woorden) niet laten uitmonden in onbemindheid (van het lezen).

Literatuur

- Bossers, B. (1996). Woordenschat. In: Hulstijn, J. e.a. (red.) *Nederlands als Tweede Taal in de Volwasseneneducatie*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief, 176-193.
- Gathier, M. & D. de Kruijf (2001). *Verder lezen. Leesteksten voor anderstaligen*. Bussum: Coutinho.
- Hilderink, A. & L. van Rossenberg (2004). *Spreek Actief! Leerlijn spreken en luisteren*. Alphen aan den Rijn: ID College.
- Kreulen, J. (2002). *Een zekere woordenschat*. Utrecht: NCB.

Noten

- 1 Volkskrant, 28-01-09. Als u zelf deze placemat wilt bekijken dan kunt u de volgende site raadplegen:
http://www.dmo.amsterdam.nl/onderwijs/varia_onderwijs/basiswoordenlijst
- 2 Leidsch Dagblad 21-02-09.
- 3 M. Verhallen en K. Vernooy, <http://www.taalpilot.nl/> (geraadpleegd 24-02-09)